

А.О. КИРИЛЕНКО

РЕОРГАНІЗАЦІЯ МТС В ПЕРІОД ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ» ТА ЗМІНИ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УРСР

У даній статті розповідається про одну з реформ періоду хрущовської «відлиги» - реорганізацію МТС в РТС.

Ключові слова: *фінансування, машинно-тракторні станції, ремонтно-технічні станції, колгосп.*

За часів М.Хрущова в СРСР було здійснено низку економічних реформ. Насамперед це стосувалось українського села. Техніка, що обслуговувала колгоспи була зосереджена в державних машинно-тракторних станціях. Їх організація була викликана необхідністю озброєння колективного сільського господарства передовою технікою, при збереженні за державою власності на вирішальні засоби виробництва [1, с.481].

За допомогою машинно-тракторних станцій (МТС) здійснювалося виробничо-економічне керівництво колгоспами. Їх функціонування забезпечувало технічний прогрес і вдосконалення сільськогосподарського виробництва. Але з часом в машинно-тракторних станціях склалася невідповідність між рівнем забезпечення їх складною сільськогосподарською технікою та виробничо-технічною базою для її ремонту і зберігання. Багато МТС не мали своїх майстерень, гаражів, сараїв та інших виробничих і побутових приміщень [2, с.399].

На XX з'їзді КПРС зазначалося, що порядок фінансування МТС за рахунок державного бюджету існує ще з довоєнного часу, коли МТС фінансувалися незалежно від результатів господарської діяльності, та вимагає подальшого вдосконалення. З метою підвищення відповідальності МТС за виконання планів виробництва, забезпечення ефективного використання техніки було визнано доцільним з 1956 р. приступити до переведу МТС на господарський розрахунок [2, с.400-401].

Роздільне використання основних продуктивних сил: землі і техніки, колгоспами і МТС мало негативні сторони. МТС не були в достатній мірі зацікавлені в поліпшенні обробки землі, у зростанні врожайності, адже вони отримували з колгоспів оплату натурою з оброблюваної площі незалежно від зібраного врожаю.

На колгоспних ланках фактично було два господарі — сам колгосп і МТС. Це ставало гальмом подальшого розвитку сільського господарства і викликало необхідність змінити форми виробничо-технічного обслуговування колективних господарств.

У міру зростання технічного забезпечення сільського господарства і зміцнення економіки колгоспів виникла необхідність вирішити протиріччя, що склалися в результаті зосередження всієї основної сільськогосподарської техніки в МТС, та її певної відірваності від колгоспів. Колгоспи, які стали великими і економічно міцними підприємствами, відчували все більшу потребу в тому, щоб зосередити технічні засоби у своїх руках. Техніка вирішувала успіх виробництва, а основні засоби виробництва перебували в розпорядженні МТС. Склалося становище двох господарів на одній землі. Відповідальність за результати господарської діяльності цілком лягала на колгоспи. МТС і колгоспи були різними підприємствами. Але в процесі виробництва діяльність МТС і колгоспів настільки перепліталася, що було складно визначити ступінь впливу кожного підприємства на кінцеві результати виробництва.

Неможливо було точно виділити внесок кожного учасника єдиного виробничого процесу, що призводило до порушень еквівалентності в розрахунках між МТС і колгоспами [2, с.401]. Основні засоби виробництва були зосереджені в МТС, оплата праці механізаторських кадрів здійснювалася МТС і колгоспами, основна маса витрат праці припадала на частку колгоспників. До того ж значне зростання економіки колгоспів у повоєнні роки робило їх

здатними самостійно вести своє господарство,

В лютому 1958 року Пленум ЦК КПРС ухвалив рішення про реорганізацію МТС. У резолюції Пленуму говорилося: «У нинішніх умовах, коли колгоспи в більшості своїй в організаційно-господарському відношенні зміцнилися, коли економіка колгоспів значно піднялася, існуюча форма виробничо-технічного обслуговування колгоспів через МТС перестала відповідати потребам розвитку продуктивних сил сільського господарства». 31 березня 1958 Верховна Рада Союзу РСР прийняла закон «Про подальший розвиток колгоспного ладу і реорганізацію машинно-тракторних станцій» [2, с.402]. Передбачалася зміна виробничо-технічного обслуговування колгоспів, яке здійснювалося через систему МТС, поступове перетворення МТС в ремонтно-технічні станції та продаж колгоспам сільськогосподарської техніки. Для того щоб полегшити колгоспам придбання техніки, з них списували всю заборгованість по обов'язкових поставках, контрактації і натуральній оплати.

Навесні 1958 держава почала реорганізацію МТС і продаж техніки колгоспам. До початку 1959 р. вона практично була завершена. Менш ніж за рік 94% всіх колгоспів викупили техніку МТС. Техніка продавалася колгоспам за низькими цінами, однак оплата проводилася протягом двох років, враховуючи, що колгоспи не мали накопиченого фонду, що викликало в колгоспах фінансові труднощі. Оплачуючи куплену техніку, колгоспи не могли одночасно у значних розмірах купувати нову, придбані ними машини зношувалися і частково виходили з ладу. Машинно-тракторний парк колгоспів став скорочуватися. Зменшення техніки в колгоспах було пов'язано також і з переходом колгоспів у радгоспи.

Реорганізація МТС і продаж техніки безпосередньо колгоспам стала важливою віхою у вдосконаленні виробничих відносин на селі і розвитку продуктивних сил сільського господарства. У перший період, коли більшість колгоспів були дрібними, економічно слабкими і не могли купувати складну сільськогосподарську техніку, єдиною раціональною формою виробничо-технічного обслуговування колгоспів були державні МТС, які служили матеріально-технічною базою колгоспного ладу, «опорними пунктами» соціалістичної держави в сільському господарстві. Рівень продуктивних сил у сільському господарстві в той період визначав і відповідні форми економічних зв'язків промисловості та сільського господарства, робітничого класу і колгоспного селянства, форму обміну діяльності через натуроплату за роботи МТС [2, с.243].

Реорганізація МТС змінила існуючу протягом тривалого часу систему матеріально-технічного обслуговування колгоспів, здійснила організаційно-економічну єдність засобів виробництва з безпосередніми виробниками, ліквідувала протиріччя, що виражалися в наявності двох господарів на одній землі, передачею техніки в безпосередню власність колгоспів. У законі Верховної Ради СРСР про реорганізацію МТС передбачалося, що за механізаторами та спеціалістами сільського господарства, у колгоспах зберігається право на державне соціальне забезпечення, тобто пенсію. У результаті продажу техніки колгоспам змінилися форми економічних зв'язків між державою і колгоспами, розширилася сфера товарно-грошових відносин, оскільки в сферу товарного обороту включалися техніка та частина сільськогосподарської продукції, що раніше надходила у формі натуроплати за роботу МТС [2, с.403].

До 1958 р. колгоспи оплачували послуги МТС натурою. Заготівельні ціни, за якими держава купувала у колгоспів продукти, не покривали витрат виробництва. З реорганізацією МТС змінився економічний зміст закупівельної ціни. Однак заготівельні ціни на сільськогосподарську продукцію не були приведені у відповідність з новими умовами. Тому, якщо ціни до 1958 р. відповідно до рішень вересневого Пленуму ЦК КПРС 1953 року створювали матеріальну зацікавленість і забезпечували темпи розвитку сільського господарства, то у 1958 р. виникла необхідність їх подальшого вдосконалення і приведення у відповідність з новими умовами відтворення техніки в сільському господарстві. Реорганізація МТС і продаж техніки колгоспам не тільки поєднала в одних руках землю і знаряддя виробництва, вона внесла істотні зміни у взаємини держави і колгоспів. Товарний обмін між ними значно розширився, включивши в себе не тільки сільськогосподарську, але і промислову

продукцію. З реорганізацією МТС був скасований старий метод централізованого постачання сільського господарства технікою. Радгоспи і колгоспи стали забезпечуватися необхідною технікою в порядку вільного продажу за заявками; радгоспи - в межах лімітів, що виділялися їм на ці потреби.

Більшість МТС перетворено в ремонтно-технічні станції (РТС). На РТС покладалися великі завдання: ремонт колгоспної техніки, допомога колгоспам і радгоспам в її використанні, надання окремих спеціалізованих машин в прокат та інше. Свою діяльність РТС повинні були здійснювати на основі господарського розрахунку. Перехід техніки в руки колгоспів в цілому поліпшив її використання, підвищив рівень механізації ряду процесів, що позначилося на підвищенні продуктивності праці і збільшенні виробництва сільськогосподарчої продукції [3, с.417].

Грудневий Пленум ЦК КПРС 1959 року, розглядаючи питання про технічну політику в сільському господарстві, відзначив, що найважливішим напрямком у розвитку механізації сільськогосподарського виробництва в найближчі роки має бути перехід на нову техніку, створення для цього нових типів тракторів і сільськогосподарських машин, оснащення ними колгоспів і радгоспів. комплексна механізація тваринницьких ферм, внутрішньогосподарський транспорт, механізація робіт у садівництві та виноградарстві [2, с.404].

Близько 4000 тракторів, багато комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки придбали колгоспи Миколаївської області у держави. Дрібні колгоспи, нездатні використовувати новітню техніку, були об'єднані у великі господарства, так у 1957 році в Миколаївській області було 385 колгоспів, а у 1958 році їх налічувалося 349 [4, с.347]. У зв'язку з реорганізацією МТС частина механізаторів і фахівців перейшла працювати в колгоспи. До кінця 1958 реорганізація МТС була закінчена. Колгоспи Херсонської області придбали понад 6 тисяч тракторів, 2,5 тисячі різних комбайнів і понад 20 тисяч інших машин і знарядь. Придбання колгоспами сільгоспмашин, поповнення їх висококваліфікованими кадрами підвищило їх відповідальність за збільшення виробництва сільськогосподарських продуктів, додало їм більше самостійності в справах [5, с.191]. В Одеській області замість 84 МТС створено 34 ремонтно-технічні станції. В реорганізованих МТС колгоспи придбали 8 тисяч тракторів, 4 тисячі зернових комбайнів та багато іншої сільськогосподарської техніки. До колгоспів влилося близько 14 тисяч трактористів, понад 800 бригадирів тракторних бригад, 260 комбайнерів [6, с.481].

Але вжиті заходи мали суперечливий характер, оскільки для економічно слабких колгоспів на Півдні Україні, одноразові і великі фінансові витрати стали надто обтяжливими. Перед колгоспами гостро постало питання про те, де взяти кошти для придбання сільськогосподарської техніки. Такі обставини призвели до виникнення значних економічних труднощів у господарствах, що в першу чергу негативно відбилося на оплаті праці колгоспників. Морально і фізично застаріла техніка потребувала значних коштів для ремонту. В той же час на ремонтних підприємствах не вистачало необхідних запасних частин до тракторів, комбайнів, молотарок, культиваторів тощо. Таким чином, дане реформування у сільському господарстві виявилось половинчастим, оскільки не всі колгоспи у фінансовому відношенні були готовими до такого нововведення.

Список використаних джерел та літератури:

1. Калініченко В.В., Рибалка І.К. Історія України. Частина III: (1917-2003 pp.) - Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004. – С. 481
2. История социалистической экономики СССР. – М.: Издательство «Наука», 1980. – Т.6. - С. 379 – 384.
3. Історія українського селянства. Нариси. У 2-х т. – К.: Наукова думка, 2006. – Т. 2. – С.417- 419.
4. Нариси історії Миколаївської обласної партійної організації. – Одеса: Маяк, 1969. –351 с.
5. Очерки Херсонской областной партийной организации. / Ред. колл. А.Е. Касьяненко, В.Ф. Алексеенко, М.И. Бизер, А.С. Ведмедь и др. – Симферополь: Таврия, 1981. – 286 с.
6. З історії Одеської партійної організації. – Одеса: Одеське книжкове видавництво, 1962. – 546 с.

A. KIRILENKO

**RREORGANIZATIONS OF MTS DURING THE KHRUSHCHEV «THAW» AND
MUTATIONS BOTH IN THE SOUTHERN REGION OF THE USSR**

This article tells about one of the reform period of the Khrushchev "thaw" - the reorganization of MTS in RTS.

Keywords: *finance, machine and tractor stations, repair and technical stations, farm.*

А.А. КИРИЛЕНКО

**РЕОРГАНИЗАЦИЯ МТС В ПЕРИОД ХРУЩЕВСКОЙ «ОТТЕПЕЛИ» И ИЗМЕНЕНИЯ В
ЮЖНОМ РЕГИОНЕ УССР**

В данной статье рассматривается одна из реформ периода хрущевской «оттепели» - реорганизации МТС в РТС.

Ключевые слова: *финансирование, машинно-тракторные станции, ремонтно-технические станции, колхоз.*